

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУЧАСНИХ ЕТНІЧНИХ КОНФЛІКТІВ НА ТЕРИТОРІЇ ІСПАНІЇ

LEGAL REGULATION OF ETHNIC CONFLICTS IN SPAIN

Литвинчук Є.А., студент ЮП-20м-1з

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Стаття присвячена аналізу правового регулювання етнічних конфліктів на території Іспанії та визначенню статусу конфлікту на сучасному історичному етапі. Етнічні конфлікти на території Королівства Іспанія мають багатовікову історію, їх регуляція стала проблемою не для одного покоління як центральної влади, так і регіональних етносів, які боролися за своє визнання. Протягом існування міжетнічних конфліктів на території Іспанії конфлікти то загострювалися, то затихали, сучасний історичний етап зумовлює чергове загострення проблеми.

Головними рушіями етнічного сепаратизму для Країни Басків, Каталонії, Галіції, на думку автора, є високий рівень національної самосвідомості та самобутності, що у поєднанні з відмовою центрального уряду у розширенні їх автономності в межах Іспанії породжує тільки більшу ескалацію конфлікту.

Неодноразово лідери провінцій, що борються за свою незалежність, – Країни Басків, Каталонії, Валенсії, Галіції – намагалися вирішити конфлікт з центральним урядом як за допомогою переговорів, так і за допомогою сили. Так, найбільш успішним правовим врегулюванням конфлікту стало надання Конституцій у 1978 році та розширених прав автономії Країні Басків, Каталонії, Валенсії, Галіції, після чого до 2016 року сепаратистські коливання у цих автономних регіонах майже зійшли нанівець. Це правове врегулювання дозволило етнічним утворенням закріпити та розширити використання власної мови на своїх територіях, що, безумовно, слід вважати проявом консенсусного підходу до правового врегулювання міжетнічного конфлікту.

Своєю чергою нове силове протистояння на території Каталонії було спричинене відмовою у проведенні референдуму з головним питанням проголошення незалежності Каталонії у 2017 році та надалі масовими арештами політичної еліти протестуючих. Ці події призвели до масових протестів, які центральний уряд намагається приборкати за допомогою сили, але такий підхід є загрозливим для уряду Іспанії через можливе стихійне відновлення рухів за незалежність інших регіонів країни на тлі силового методу боротьби із сепаратистськими настроями у Каталонії.

Тому нині говорити про успішне врегулювання та вирішення етнічних конфліктів Іспанією не можемо, оскільки бачення вказаної ситуації є досить суб'єктивним, проте наявність таких конфліктів протягом тривалого часу вже свідчить про недостатній рівень ефективності правового забезпечення.

Ключові слова: Каталонія, Країна Басків, сепаратизм, консенсус, сецесіонізм, етнополітичний конфлікт, політика, самовизнання.

The article is devoted to the analysis of the legal regulation of ethnic conflicts in Spain and the determination of the status of the conflict at the present historical stage. Ethnic conflicts in the Kingdom of Spain have a long history, and their regulation has become a problem for more than one generation, both the central government and the regional ethnic groups who have fought for their recognition. During the existence of interethnic conflicts on the territory of Spain, the conflicts intensified and subsided, and today's historical stage causes another aggravation of the problem. According to the author, the main drivers of ethnic separatism for the Basque Country, Catalonia, and Galicia are the high level of national self-awareness and identity, which, combined with the central government's refusal to expand their autonomy within Spain, only escalates the conflict. The leaders of the provinces fighting for their independence, the Basque Country, Catalonia, Valencia, and Galicia, have repeatedly tried to resolve the conflict with the central government through both negotiation and force. Thus, the most successful legal settlement of the conflict was the granting of the Constitutions in 1978 and extended autonomy rights for the Basque Country, Catalonia, Valencia, Galicia, which had made separatist fluctuations in these autonomous regions almost disappear by 2016. This legal regulation allowed ethnic groups to strengthen and expand the use of their own language in their territories, which should certainly be considered as a manifestation of a consensual approach to the legal settlement of interethnic conflict. In turn, the new violent confrontation in Catalonia was caused by the refusal to hold a referendum on the main issue of Catalonia's independence in 2017, and subsequently by mass arrests of political protesters. These developments have led to mass protests, which the central government is trying to quell by force, but this approach is threatening to the Spanish government, due to the possible spontaneous resumption of independence movements in other parts of the country against the backdrop of Catalonia's use of separatist sentiment. Therefore, it is impossible to talk about a successful settlement and resolution of ethnic conflicts in Spain, as the view of this situation is quite subjective, but the presence of such conflicts for a long time already indicates a lack of legal security.

Key words: Catalonia, Basque Country, separatism, consensus, secessionism, ethno-political conflict, politics, self-recognition.

Сучасне суспільне життя будується за принципом тісної взаємодії держав, у зв'язку з чим неабиякого значення набуває співіснування держав на міжнародній арені, їх самоідентифікація та можливість протистояти негативному впливу тих процесів, що відбуваються всередині кожної окремої країни, оскільки будь-які коливання в межах однієї держави, зокрема щодо її політичної сфери, можуть відгукнутися значними наслідками в іншій. Вказане стоується, на думку автора, насамперед держав європейської частини континенту, особливо тих, що входять до складу Європейського Союзу, та тих, які тільки прямують курсом євроінтеграції.

Так, Європу можна вважати надважливим політичним, культурним, економічним центром, що відіграє лідируючу роль у багатьох процесах міжнародного рівня. Наявність на території Європи неврегульованого конфлікту, зокрема міжетнічного, може призвести до активації деструктивних механізмів, спрямованих на порушення цілісності регіону через його багатонаціональність, що своєю чергою може призвести до зміни кордонів та, як наслідок, подальшого

загострення етнічного сепаратизму і сецесіонізму. Таким чином, питання врегулювання міжетнічних конфліктів правовими засобами нині є актуальним та потребує дослідження реальної практики такого врегулювання.

Етнічний конфлікт є багатогранним явищем, що поєднує у собі елементи соціальної, культурної, економічної, політичної сфери тощо. Різноманітність таких конфліктів та причин їх виникнення в наукових колах зумовила створення та розвиток різних підходів до пояснення зв'язку етнічності та конфлікту. Разом із тим слушним є зауваження С. Тимофєєва щодо того, що більш прийнятним для держави є ставлення до міжетнічних конфліктів з точки зору конструктивістського підходу, що дозволяє розглядати їх як певний тип групових конфліктів, які також є результатом соціальної взаємодії. На його думку, міжетнічний конфлікт – це специфічна ситуація у стосунках між етнічними спільнотами, її частинами або ж її окремими представниками, змістом якої є змагання учасників цих стосунків за відповідні ніші у суспільному житті політичної країни, у ході якої відбувається

протиставлення інтересів і застосування будь-яких засобів для реалізації цих інтересів та утвердження стійких позицій своєї етнічності в етнонаціональній структурі суспільства проживання [9, с. 204].

Отже, виникнення міжетнічного конфлікту стає можливим у середовищі поширення різних етносів з полярно відмінними поглядами на місце один одного у суспільному та політичному житті. При цьому варто зауважити, що жодна держава не застрахована від виникнення та розвитку етнічного конфлікту.

Так, незважаючи на те, що Королівство Іспанія є розвинутим європейським державним утворенням, що посідає не останнє місце серед держав-членів Європейського Союзу, етнічний конфлікт усередині держави триває вже не один десяток років, оскільки Іспанія є етнічно неоднорідною державою, населення якої становлять власне іспанці, каталонці, галісійці та баски. При цьому панівне становище історично займають саме кастильці (іспанці), тоді як інші етноси Іспанії, умовно розділяючись на регіони, будучи наділеними національною самосвідомістю та внутрішньою згуртованістю на досить високому рівні, відкрито прагнуть автономності. Йдеться насамперед про міжетнічний конфлікт Іспанії з Каталонією та Іспанії з Країною Басків.

Зазначені конфлікти мають довгу історію, протягом якої останні то загострювались, то майже сходили нанівець. На думку автора, і в першому, і в другому випадку розвиток етнічного конфлікту багато в чому залежить від держави, яка зосереджує у собі найбільш владні засоби впливу на нього. В умовах зародження та розвитку етнонаціональної конфліктності вирішальну роль відіграє саме держава та механізми, що підпорядковані державній владі та спрямовані на мінімізацію напруги та запобігання проявам міжетнічної ворожнечі. Як і личить цивілізованій європейській (та євросоюзній) державі, такі засоби впливу повинні перебувати виключно в правовому полі, тобто проявлятися шляхом встановлення правового регулювання етнічного конфлікту.

Серед векторів вирішення конфліктів автор виокремлює радикальні та консенсуальні стратегічні підходи до врегулювання етнічних конфліктів. Радикальний підхід будується за принципом беззастережного досягнення мети суб'єкта, який застосовує відповідні методи врегулювання, тоді як консенсуальний – спрямований на віднайдіння компромісу між конфліктуєчими сторонами шляхом взаємних поступок за умови мінімальних втрат кожної зі сторін.

З огляду на значний проміжок часу, протягом якого в Іспанії існує конфлікт етносів, правове регулювання такого конфлікту з боку держави проявляло як радикальну, так і консенсуальну схильність. На думку автора, вибір підходу для врегулювання етнічного конфлікту залежить від багатьох факторів, серед яких можна виокремити стан загострення конфлікту, наслідки життя відповідних дій/бездіяльності та їх співвідношення з позицією опонентів.

Так, однією з перших найвагоміших спроб врегулювання конфлікту етносів Іспанії правовим шляхом (саме врегулювання, а не замовчування чи стримання) є проведення в другій половині 1970-х років політичної реформи, що узаконувала діяльність політичних партій. 1978 рік знаменувався прийняттям Конституції, що є в розумінні автора симбіозом радикального та консенсуального підходу до вирішення наявного конфлікту. Так, ст. 3 Конституції проголошувала, що кастильська мова (на рівні з каталонською в Каталонії та баскською в Країні Басків) є офіційною в автономних утвореннях. Подальшого розвитку вказана норма дістала у Законі про нормалізацію мови в Каталонії 1983 року, що був спрямований на підтримку каталонської мови, запобігаючи тим самим поширенню ситуації глибокої асиміляції. Цей закон був прийнятий не просто в межах ст. 3 Конституції Королівства Іспанія, а з метою реалізації положень каталонського статуту про автономію, причому основна увага приділялась одним з найважливі-

ших сфер суспільного життя: освіті, засобам масової інформації тощо. Закон 1983 року був дещо трансформований 1998 року, однак зміст його та ціль лишилися незмінними.

Своєю чергою аналогічне врегулювання етнічного конфлікту прослідковується і в Країні Басків, де в 1982–1998 роках приймається законодавство щодо нормалізації використання баскської мови, зокрема в освітній сфері, окремих сферах державної служби (особливо поліції, яка активно тоді боролась з тероризмом) [4, с. 107–108].

Зазначене правове регулювання дозволило етнічним утворенням закріпити та розширити використання власної мови на своїх територіях, що, безумовно, слід вважати проявом консенсусного підходу до правового врегулювання міжетнічного конфлікту.

Разом із тим не винятком є і прояви радикалізму. Вищезгадана Конституція містила низку положень, якими, зокрема, обмежувались права регіонів на самовизнання. Так, було передбачено виключне право короля за представленням голови правління, попередньо погодженим Конгресом депутатів, призначати референдуми, отже, одноособово жодний регіон не наділений такою можливістю.

Своєю чергою основний закон надав провінціям, які мають територіальну, історичну, культурну та економічну спільність, право на самоврядування, однак навіть ці прогресивні ідеї децентралізації втілені у адміністративному поділі та політичному функціонуванні держави не є абсолютною формулою порятунку держави від процесів сепаратизації [7, с. 174].

Так, у передбачених конституційно повноваженнях автономій не зазначено права на самовизнання, що кореспондує тому факту, що Конституція на найвищому рівні заявляє про національну єдність Іспанії, проголошуючи існування єдиної неподільної іспанської нації [1, с. 84–85].

До радикальних методів у правовому регулюванні міжетнічного конфлікту в Іспанії автор також пропонує відносити зміни початку 2000-х років у кримінальне законодавство щодо встановлення кримінальної відповідальності у вигляді тримання під вартою за проведення референдуму без згоди правління Іспанії та як приклад призупинення в 2017 році автономії Каталонії і встановлення прямого управління вказаним регіоном у відповідь на проведені Каталонією голосування на референдумі, результатом якого стало проголошення незалежності останньої [8, с. 85].

Радикальні заходи Іспанія проводить і в межах боротьби з тероризмом, що нерідко є проявом міжетнічної ворожнечі всередині держави, зокрема з боку Країни Басків, а саме її славнозвісного угруповання ЕТА. Так, на нормативному рівні в Іспанії закріплене розширене трактування поняття «тероризм», встановлене посилене покарання за його прояви, прирівняна до терористичного злочину участь у масових вуличних заворушеннях.

На думку автора, значний вплив на врегулювання етнічних конфліктів в Європі має і політика Європейського Союзу (далі – ЄС). У суспільстві зростає розуміння взаємозалежності всіх державних суб'єктів, унаслідок чого поступово зникає привабливість у повному відокремленні. Від кінця 70–80-х рр. XX ст. дедалі посилювався процес регіоналізації в ЄС, підвищувалася роль етнорегіоналізму. Це свідчить про певну ерозію національно-державних суверенітетів і вступу Західної Європи до нового етапу розвитку. Так, Європа розглядає регіон як найбільший резерв для внутрішньої єдності ЄС. Метою регіональної політики ЄС була ліквідація територіальних диспропорцій економічного і соціального розвитку усередині розвинених держав ЄС [2, с. 110].

Реалізація адекватної євро регіональної політики сприяє розв'язанню етнополітичних конфліктів і запобіганню виникнення передкрізювих ситуацій на локальному рівні. Підвищення статусу регіону у системі ЄС і посилення міжрегіональних зв'язків ведуть

до послаблення власне націоналістичних, етнічних компонентів регіоналізму: представництво корінних народів, етнонаціональних меншин на інтеграційному рівні в перспективі може бути здійснено лише у формі представництва субнаціональних територіальних одиниць (у Комітеті регіонів, Раді регіонів і общин Європи) [3, с. 40].

Крім того, саме подальша еволюція інститутів Іспанської держави та самого ЄС визначатиме в тому числі й розвиток автономних регіонів. Подвійна федеративна система з елементами «внутрішнього» (міжрегіональна форма співпраці в межах Іспанії) та «зовнішнього» (міжрегіональна форма співпраці в межах ЄС) федералізмів, а також перетворення Комітету регіонів на справжню представницьку палату європейських регіонів й на один з головних органів ЄС (поряд з Радою, Європарламентом та Єврокомісією) може стати тією моделлю, що дозволить нормалізувати систему взаємин між централізмом та регіоналізмом [6, с. 216].

Проведення політики національного примирення має спиратися на певні правила. По-перше, необхідно створити умови, які сприятимуть прийняттю протилежними сторонами правил, які забезпечують функціонування системи. По-друге, треба весь час слідкувати за перебігом імпульсів, що здатні зруйнувати або послабити функціонування політичної системи [5, с. 264].

Для дотримання цитованих правил значення має забезпечення в державі рівнозначно високого рівня соціально-економічного, культурного, політичного рівня стабільності серед усіх етносів у межах їх автономних територій, створення та поширення ідеології держави як єдиного механізму, що, як наслідок, слугуватиме рушійною силою для зменшення екстремістських і радикальних настроїв, викоринення впливу та популяризації терористичних орга-

нізацій, збройних методів боротьби, тобто досягнення етнічного примирення.

Вектор гармонізації правового регулювання міжетнічних конфліктів лежить в усвідомленні важливості застосування у разі прийняття того чи іншого рішення щодо упорядкування конфлікту таких принципів, як головних змістових та ідейних заповнювачів, що дозволять забезпечити максимальний баланс інтересів конфліктуючих сторін:

- 1) визнання самоідентифікації етносів;
- 2) сбалансування рівнів соціально-економічного розвитку та стабільності всіх груп населення полінаціональної держави;
- 3) встановлення пріоритетності загальнолюдських інтересів над державними, національними;
- 4) гарантування забезпечення внутрішньополітичного статусу без втручання зовні, територіальної цілісності;
- 5) дотримання полінаціональними державами прав та основних свобод національних меншин;
- 6) демократизм міжнаціональних відносин;
- 7) запобігання проявів расової та етнічної неприязні та ксенофобії.

Висновок. Аналізуючи вищезазначене, нині говорити про успішне врегулювання та вирішення етнічних конфліктів Іспанією не можна, оскільки бачення вказаної ситуації є досить суб'єктивним, проте наявність таких конфліктів протягом тривалого часу вже говорить про недостатній рівень ефективності правового забезпечення. Разом із цим боротьба Іспанії з етнічними загостреннями шляхом симбіозу радикального та консенсусного підходів у межах правового регулювання націоналістичних конфліктів дозволяє прослідкувати їх ефективність, виявити основні тенденції належного правового регулювання для удосконалення механізму досягнення етнічного примирення правовими засобами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Vieitez E.R. A New Political Status for the Basque Country? *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*. 2013. No. 12 (2). P. 79–105.
2. Бусыгина И.М. Региональная политика Европейского Союза на рубеже веков: новые тенденции и вызовы. Европа на пороге XXI века: Ренессанс или упадок? Москва : ИНИОН, 1998. С. 110–111.
3. Етнополітичні конфлікти у посттоталітарному просторі : зб. статей / ред. Ю. Римаренко, І. Тимошенко, Є. Степанов. Київ : Укр. фін. ін-т менедж. і бізнесу, 1999. 279 с.
4. Мустафина Д.Н. Основные направления языковой политики в регионах европейских государств (на примере автономий в Испании). *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2010. № 29. С. 107–109.
5. Оніщенко І.Г. Моделі реалізації політики національного примирення. *Регіональна політика : історичні витоки, законодавче регулювання, практична реалізація* : зб. наук. праць у 2 ч. Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. / редкол.: П.М. Куліков (голова) та ін. Київ–Тернопіль : Економічна думка, 2016. Вип. 2, ч. 1: Друга міжнародна наук.-практ. конф., Київ, 14–15 грудня 2016 р. С. 261–264.
6. Поліщук К.В. Етнонаціональний вимір конфлікту у Країні Басків : дис. ... д. ю. н. : 23.00.04. Львів, 2007. 227 с.
7. Прохоренко И. Национализм, сепаратизм. *Общественные науки и современность*. 2012. № 4. С. 173–176.
8. Стогова О.В. Референдум про незалежність Каталонії: правові наслідки. *Європейські цінності та практики у політико-правовому дискурсі* : збірник матеріалів XXXI Харківських політологічних читань (м. Харків, 25 трав. 2018 р.). Харків : Право, 2018. С. 84–86.
9. Тимофеев С.П. Міжетнічні конфлікти та роль держави в їх вирішенні. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ, 2008. Вип. 13. С. 201–208.